

քատուածիւնը, չէ՛ք գիտեր. հարցուցէ՛ք աղքատ և չքաւոր տղեկի մը, տեսէ՛ք թէ՛ ի՛նչպէս լաւ կը բացատրէ իւր վիճակն: Դու՛ք, սիրասուն ծնողներ, սիրելի եղբայրներ եւ քոյրեր ունիք, չէ՛ք գիտեր թէ ի՛նչ է որը լինելն, կոչեցէ՛ք որք տղեկ մը և պիտի տեղեկանաք թէ՛ ի՛նչ է աշխարհի վրայ ծնողը, եղբայր և ոչ ոք ունենալն, պիտի տեսնէք թէ ի՛նչ խղճալի վիճակի դատապարտեալ է այն փոքրիկ էակն, որ որք է՝ Դուք, տաքուկ հագուստներ, լաւ անուշիկներ կ'ստանաք, տօն օրերու մէջը՝ բոսանք, դրամ և ամենայն ինչ կ'ուրանաք, բռնեցէ՛ք փոքրիկ էակի մը ձեռքէն, որ կիսամերկ է, ցրտահար կը դողայ իւր ամբողջ անդամներ, իւր մայրը օրական պարէնը հայթայթելու անկարող գտնուելով՝ անօթի մը նացեր է, տեսէ՛ք թէ այդ խեղճ տղեկին արտասուելիք աչքն ի՛նչպէս կը բացատրեն անօթութիւնը:

Ահաւասիկ սիրասուն բարեկամահիներս, այսպիսի փոքրիկ էակներու, այսինքն ձեզ նման աւուրգ և դեղրցիկ օրիորդներու խումբի մը մայրիկն է, որ տաժանելի հիւանդութեան մը ենթակայ լինելով անկողին ինկած է:

Ահա՛, այս տիրանուէր մայրիկն է, որ դառն վիճակի մը դատապարտուելով, այլ ևս իւր որբուկները օրնուցանելու անկարող է:

Այս սրբանուէր մայրը, այս անձնուէր կինն, ամէն աշխատութիւն, ամէն յոգնութիւն յանձն առնելով եւ դռնէ դուռ մուրալով իւր շուրջն հաւաքած է Հայ որբուհիներ, չքաւոր Հայուհիներ, որոց կ'տայ հաց, հագուստ, և կը խնամէ զանոնք բուն իսկ իւր զաւակաց նման, կը դաստիարակէ զանոնք, կը մեծցունէ եւ հետզհետէ կը նուիրէ Ազգին ընտիր ընտիր մայրեր:

Սիրելի ընթերցողներս, Աստուած հարուստը, կարողը չքաւորին քով դրած է, որպէս զի իւր կարողութեան չափով օգնէ անոր: Նախախընամութիւնը իբրեւ գլխած մայր՝ զամէնքն ալ կը հոգայ, բայց միեւնոյն չափով չի խնամէր. իւր բարիքներն ոմանց առատութեամբ տալով՝ հարուստին կը յանձնէ իրենցմէ նուազ ունեցողներուն տան. ուստի հարուստը նախախնամութեան գործիքն է, որ միայն այս կերպով երջանիկ կրնայ ըլլալ: Ձեզի աւելորդ եղած մի բանով, ձեր գանձանակին մէջը՝ բոսանաց համար աւելցուցած մի քանի դրամովիդ կրնաք աղքատ մը երջանիկ ընել և դուք սրտերնուդ մէջ

անոր ուրախութեան և երջանկութեան հաղորդակից կը լինիք: Քանի անգամոր այն խեղճ էակն ձեր տրուած մի պատառ հացն ուտէ, ձեր նուիրած մի հագուստն հագնի ու հանէ, ամեն անգամ իւր բարերարը կը յիշէ և ձեր յիշատակն կ'օրհնէ:

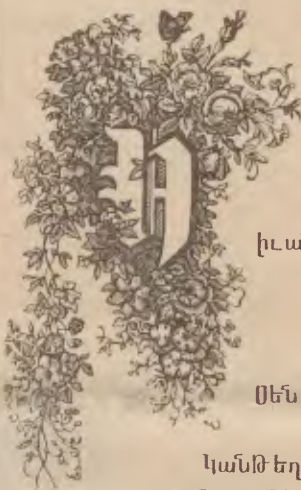
Արդ՝ աղնիւ և սիրելի ընթերցողներս, հրաւէր կը կարդանք ձեզ օգնելու փութալ այս կարօտ մայրիկին. ձեր նուէրները ո՛րչափ ալ փոքր լինին, սիրով պիտի ընդունուին և եթէ մեզ հասցնելու լինիք, ի մի հաւաքելով պիտի հասցնենք նմա, և անունը պիտի հրատարակենք հան-

դիսիս միջոցաւ:

Մի՛ դանդաղիք, սիրելիք, պրպրտեցէ՛ք ձեր դրամները, կոտրեցէ՛ք ձեր գանձանակները, և ինչ որ ձեզ և ձեր զուարճութեանց համար պահած էք, նուիրեցէ՛ք այս մայրիկին, որով բարեսրտութեան, կարեկցութեան դովելի օրինակ մը տուած պիտի լինիք ձեզ հասակակից եղողներուն, ոյք վարժ չեն սոյնօրինակ բարեգործութեան, և ձեր յիշատակն ալ յաւիտեան անջինջ պիտի մնայ այդ անմեղ որբոց սրտերուն մէջ:

ՀՐԱՏ

ԱՁԲ ՏԵՍՈՆ Ի ՎԵՐԱՅ ԵՐԿԻԴԱԾԱՅ ԻԻՐՈՑ

Իւանդ մանկան օրորոցին նըստած քով՝

Յուրտ մէկ գիշեր մայրիկն անձայն կ'աղօթէր,

Դէմքն գունատ, աչքն լեցուած արցունքով՝

Փափկիկ շրթամբ մնչէր. « Որդւոյս գըծա՛՛՛՛՛ Տէր... »

Օհնեակն էր լուռ, իբրեւ անխօս գերեզման,

Հոն ոչ աղմուկ լսուէր եւ ոչ մէկ շրշուկ,

Կանթեղ մ'աղօս, շիջեալ հոգւոյ մի նըման՝

Տարածէր լոյս այն հիւղեկին մէջ անշուք:

Մանկիկն անշարժ յօրորոցին կիսանուաղ,

Թուէր արձան մօմէ, տժգոյն եւ նիւար,

Աչեր մարած, կարծես հոգին իւր, աւաղ,

Թռանէր քիչէն, անբախտ Թուշնիկ վիրահար...:

Մայր ցաւալի, ո՛ւր է կայտառ քո որդին,

Ո՛ւր է Դրիգորդ, ո՛ւր է մանկիկն այն ժպտուն,

Տէս, սա միայն միմայ գեղէն այն վարդին...:

Լա՛ց, մայրիկ, լա՛ց, քի՛չ են արցունք, ո՛հ, լա՛ց դուն:

Լա՛ց, ո՛հ, այո՛, գուցէ Աստուած՝ ողորմի,

Լա՛ց, զի մանկիկդ անոյշ դառնայ քեզ նորէն,

Մայր, երկու զոհ տուիր մահուան մի առ մի,

Արդ, այս երրորդն ալ սեւ ըստուերք կ'որորեն...:

Ի ծունր իջաւ քարերուն վրայ, սրտաբեկ,

Թեւեր բացած, հոգւով գոչեց Աստուծոյ:

« Տէ՛ր, Թէ զաւակս ինձ դարձունես դու երբէք

Ես նահատակ ըլլամ քեզ, հո՛ղ զիս դարձո՛՛՛՛... »

Ո՛հ, ով կրնայ գուշակել, կին դու Թշուա՛ւ,

Թէ ի՛նչ յայնժամ անցաւ սրտէդ մայրական,

Ինչե՛ր արդեօք ըզգաց հոգիդ սիրավառ,

Որչա՛փ ուխտեր, որչա՛փ աղօթք զղջական...:

Սիրտն ուռելով հէքն ալ խօսիլ չը կրցաւ,

Արցունք դէմքէն վար վազեցին իբր հեղեղ,

Գամ մի յերկին, գամ մ'ալ զաւկին նայեցաւ,

Անդէն անգոր ինկաւ գետին խեղճեղ...:

Կանթեղին լոյսն որ կը մարէր երթալով՝

Կէս մութի մէջ ցուցուց տըխուր մի պատկեր,

Մանկիկն հիւանդ, մայրն ալ մարած զաւկին քով:

Ողորմ տեսիլ, որ տեսնողին սիրտ ծակէր:

Իջի՛ր, իջի՛ր, ո՛վ գրթութիւն երկնաւաք,
Յօղդ անմահին, անհառ սիրոյ քերովքէ,
Իջի՛ր, ի բաց վանէ ըզմահ դառնորակ
Թշուառ կընոջս այս եւ մօր սիրտն ըսփոփէ :

Սենեակն, յանկարծ կարծես մի լոյս ողողեց,
Եւ գեղադէմ աննիւթ հրեշտակ մի սիրուն,
Օրորոցին մանրիկ կեցած եղերն յեց,
Զեռքովն հեզիկ դըպաւ մանկան աչերուն :

Ճիշդ նոյն պահուն շարժեցան մօրն ալ աչեր,
Եւ ի կուրծքէն թըռաւ հառաջ մի մանրիկ,
Մինչդեռ մանկան ծայրիկն անոյշ մըմնջէր,
« Մայրիկ, զարթիր, ես քիչ մի լաւ եմ այժմիկ... »

Քաղկեդոն

ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

ԱՆԳԻՐ ՍԵՐՏԵԼ

Անգիր սերտել կը նշանակէ մի բան
Գրքի վրայ սովորելէն զինի՛ գիրքն փա-
կելով անգիր ասել : Այս իմաստով գործ
կը դրուին զոց ընել, զոց ասել, խոսի
ընել, խոսի ասել, այսինքն գիրքն գո-
ցելով կամ փակելով ասել, ինչպէս որ
նոյն իմաստով գործ կ'ածուի բերան ը-
նել, ի բերան ուսանիլ, այն առանց գր-
քին վրայ նայելու՝ ուսածն բերանով աս-
նել :

Այս սերտողական ձեւին վրայ պիտի
խօսինք և ամենուն տեղ գործ պիտի դը-
նենք անգիր սերտել խօսքն :

Առաջին ժամանակներն գրեթէ ամեն
ուսմունքներ անգիր սերտել կը տային .
իսկ վերջին ժամանակներս, կանոնաւոր
վարժարանաց մէջ, ուսմանց և գիտու-
թեանց նկատմամբ, ինչպէս են Պատմու-
թիւն, Աշխարհագրութիւն, Բնագաւա-
մութիւն, Բնագիտութիւն և ընդ անգիր
սերտելու գործողութիւնն դադրած է և
աւելի արդիւնաւոր դատուած է, որ ա-
շակերան ո՛չ թէ դասադրքէն բաւ առ-
բաւ, այլ ինքնին ազատ կերպիւ պատ-
մէ կամ բացատրէ :

Բնականաբար այս վերջին եղանակն
աւելի նպատաւոր է դարձացման, քա-
նի որ ուսանողն ինքնին մի զգացող, մը-
տածող և գործող է և ո՛չ թէ լոկ
մի խօսուն մեքենայ :

Սակայն կան բաներ, որոց համար նոյն
իսկ մանկավարժական գիտութեամբ
համբաւաւոր երկիրներու դպրոցաց՝ մէջ
անգիր սերտողութեան սովորութիւնն
դադրած չ'է, ինչպէս են, օրինակի հա-
մար ընտիր երգեր ու ապոլեր, ընտիր
քերթուածներ ու հատուածներ, աստ-
ուածալաշտական նուագներ ու աղօթք-
ներ և ընդ Բայց այս տարբերութիւնն
կայ, որ եթէ առաջին ժամանակներն՝ առ-
անց իմաստն հասկցնելու՝ անգիր սեր-
տել կը տային, այսօր իմաստն բացատ-
րելով սերտել կը տան. որով թէ՛ սեր-
տողն կ'ոգեւորի, թէ՛ սերտելն դիւրին

կը լինի և թէ՛ սերտածն օգտակար և ան-
մոռանալի :

Երբ սերտողն հասկնալով կը սերտէ,
ինքն ևս մասնակից կը լինի հեղինակի
զգացմանց և մտածմանց և այս մասնակի-
ցութեամբ կը բեղմնաւորի նոյն իսկ իւր
սիրտն ու միտքն, որ է՝ նոյն իսկ դաս-
տիարակութեան մի գլխաւոր նպատակն :

Այս նպատակէն ինքնին բացայայտ է
արդէն՝ թէ անգիր սերտողութեան հա-
մար որոշուած երգերն, քերթուածներն
և հատուածներն պէտք է լինին մարդոց
սրտի և մտքի ամենէն գեղեցիկ, ամե-
նէն ազնիւ, ամենէն հազուադէպ ու օ-
րինակելի արտադրութիւններն : Այս
ընտրութեան մէջ կարեւոր է մեծ հմ-
տութիւն, մեծ գիւշտութիւն ու աջալըր-
ջութիւն, որ երկրորդական ու երրոր-
դական բաներ անգիր սերտողութեան
չը տրուին, որոնք օգտակար չը լինելէն
զատ՝ նաեւ ժամանակի կորուստ կը պատ-
ճառեն, որոց մեծագին արժէքն երբէք
պիտի չը վրիպի ուսուցչի ու շաղկապութե-
նէն :

Ասացինք թէ առանց իմաստն բացատ-
րելու և լաւ հասկցնելու պէտք չ'է ան-
գիր սերտել տալ և ո՛չ մի բան : Քանզի
առանց հասկացողութեան անգիր կրկնել
երգ, կամ քերթուած կամ աղօթք, ա-
մենազոյղն օգուտ չ'ունին մանկան զար-
գացման նկատմամբ : Ուր սիրտն ու միտ-
քն մասն չ'ունին, այլ միայն անգամ-
ներն ու շրթունքներն, այն տեղ չը կայ
նաեւ ուսանելու գործողութիւն, այլ լոկ
ստամոսսերտութիւն : Եւ դիտէ՛ք ար-
դեօք թէ՛ որչա՞փ տեղը բան է այս ա-
տամոսսերտութիւնն, թէ՛ և շատ ծնող-
ներ կամ դաստիարակներ կ'ուրախանան,
որ իրենց զաւակն կամ աշակերտն ու-
սած է, քանի մի անբնական ձեւերով
ու շարժումներով, քանի մը խօսք թո-
թովել թութակօրէն, թէ՛ և թութակի
աշխատութիւնն աննշան բան չ'է, քանի
որ համեմատաբար աւելի բարձր ձեղ-
տումն է քան թէ ստորին :

Այս ընդհանուր տեսութենէն դանք
այժմ մասնաւորին :

Առ հասարակ սովորութիւն է, որ Հայ

վարժարանաց աշակերտներն, մանաւանդ
որոնք որոշուած են իւր ձայնաւոր, ե-
կեղեցեաց մէջ կ'երգեն ու կը կարդան :
Այս սովորութիւնն ինքնին շատ գովելի
է և շատ արդիւնաւոր կարող է լինիլ,
եթէ աշակերտաց ձայնին հետ ուշադրու-
թեան առնուի և նոցա կրօնական զար-
գացումն, այսինքն ձայնի մշակութեան
հետ արծարծուի և նոցա բարեպաշտա-
կան զգացումներն : Օրինակի համար,
ինչպէս լեզուի ուսուցչի անհրաժեշտ
պարտաւորութիւնն է նախ բացատրել,
հասկացնել և ապա անգիր սերտել տալ
որ և իցէ ընտիր քերթուած կամ հատ-
ուած, նոյնպէս երգեցողութեան ուսուց-
չի անպայման պարտքն պէտք է լինի ու-
սուցած երգին, տալին, շարականին,
փոխին, աղօթքին, գրքին, բառերն
պարզել, իմաստներն բացատրել, պատ-
մել և ապա սերտել տալ անգիր կամ
գրով :

Այս եղանակաւ, այսինքն երգուածին
ու կարդացուածին հասկացողութեամբ
կ'ոգեւորին երգողներն ու կարդացողնե-
րն, ձայնի հնչման կամ արտասանու-
թեան հետ գործողութեան մէջ կը լինին
սիրտն ու միտքն և այնուհետեւ երգն
ու ընթերցումն իսկ աւելի մեծ տպա-
ւորութիւն կ'ունենան լսողներու վրայ :

Տարակոյս չը կայ, որ աշակերտին հա-
մար ևս աւելի դիւրին կը լինի հասկնա-
լով անգիր սերտել քան թէ առանց հաս-
կացողութեան : Տարակոյս չը կայ նմա-
նապէս, որ հմուտ ու բարեխիղճ ուսուցչի
համար ևս քաղցրութիւն ունի այս եղա-
նակն : Բայց դժուարութիւն այն տեղ է,
երբ երաժշտութեան ուսուցիչն ինքն
լեզուին անհմուտ է, իւր ուսուցած եր-
գերն ու ընթերցումներն բացատրելու
անկարող և միայն ականջով վարժեալ է
ու ականջովարժութեան ջանադիր :

Երբ մտածենք թէ ամեն երգ, ամեն
նուագ առաջ սրտի ու մտքի մէջ յուզ-
ուած է և ապա ձայնիւ եղանակաւոր-
ուած, կամ այլասլէս ասել՝ զգացումն ու
մտածումն յառաջ են քան արտայայտու-
թիւնն կամ արտասանութիւնն, և երբ
մտածենք թէ լոկ արտայայտութիւնն
կամ արտասանութիւնն ուշադրութեան
կ'առնուի, իսկ զգացումն ու իմաստն
անտեսութեան կը տրուին, այնուհետեւ
կարող ենք շատ դիւրութեամբ խեղա-
մտել թէ՛ ինչո՞ւ հետզհետէ կը պակսի
խանդավառ երգերու, սրտաբուլիս նը-
ուագներու, սուրբ ընթերցումներու
հոգին և միայն ձայներու (արձագանքն
կը մնայ մեր եկեղեցիներու մէջ :

Մի ժամանակ եկեղեցականներն կ'ու-
սուցանէին երգեցմունքներն ու ընթերց-
ուածներն, այժմ եկեղեցականք գրեթէ
ձեռնթափ եղած են, և աշխարհական
ուսուցիչներն են որ կ'աւանդեն : Ո՛չ ոք
հակառակ է աշխարհականաց ուսուցա-
նելուն, քանզի նոքա եւս եկեղեցւոյ զա-
ւակ են : Բայց պէտք է որ ուսուցանեն
այնպէս ինչպէս որ պէտք է, այն է ու-
սուցանել բացատրելով և հասկցնելով :

Եթէ այս եղանակաւ չ'է ուսուցումն, այնուհետեւ նոյն խի եկեղեցի յաճախող ճայնաւոր աշակերտներն, փոխանակ դպրոցին մէջ ամենէն պարկեշտն լինելու, սովորաբար ամենէն անկարգն ու յետադէմն կը լինին, տեսնելով թէ աւելի արժէք կը տրուի իրենց ճայնին քան թէ իրենց հմտութեանն ու բարեկարգութեանն:

Բայց 'ի հարկէ մանուկներն մեղաւոր չ'են, այլ մեղաւոր են այն մարդիկն, որոնք երգեցմունք կ'ուսուցանեն առանց հասկացողութեան, առանց հմտութեան, անգիտանալով թէ՛ կրթութեան մէջ ինչ մեծ նշանակութիւն ունի երաժշտութիւնն, նա մանաւանդ եկեղեցական երաժշտութիւնն: Ի՞նչ մեծ նշանակութիւն ունի հասկացողութեամբ աստուածաբանութիւնն, երբ կսկսի մանկութենէ և կը տարածուի բովանդակ կենաց վրայ:

Երգեցմունքներէն զատ, յայտնի է ամենուն՝ թէ ի՞նչ աշխատանք կը քաշեն ուսուցիչներն, Ս. Ծննդեան և Զատիկի տօներուն մէջ, դրքեր սերտել տալ աշակերտներուն եկեղեցւոյ մէջ կարգալու համար: Սովորութիւնն զեղեցիկ է և ուրախական. բայց որչափ աւելի զեղեցիկ պիտի լինէր, եթէ նախ հասկնային և ապա կարգային: Օրինակի համար, եթէ Դանիէլի Գիրքն կարգացող մանուկներուն, սերտելէն առաջ, ընդարձակօրէն պատմուէր թէ ինչո՞ւ ինքն Դանիէլի և թէ՛ Սեդրաք, Միսաքի և Աբեղնադովի (Անանիայի, Ագարիայի և Միսայիլի) պատմութիւնն, բացատրուէր դրքի պարունակութիւնն — նարուզողոնոսորի կանգնած պատկերի կամ արձանի նաւակատեաց հանդիսի նկարագիրն, թագաւորի հրամաններն, Սեդրաքի, Միսաքի և Աբեղնադովի պատասխաններն, բորբոքեալ հնոցի, ու նոյն հնոցի մէջ աղօթողներու նկարագիրն և սքանչելի աղօթից իմաստներն, Աստուծոյ օգնութիւնն, որ իբր ցողագին հօլմն կը հնչէ, հնոցի դիզացած բոցերու այրիչ զօրութիւնն կ'ոչնչացնէ և չը թողուր, այն աղօթողներուն նեղէ կամ արտակեցնէ, կա՛մ մի միայն անգամ խանձէ, կա՛մ հազուադէպով զոյնն անգամ փոխէ, որով և նարուզողոնոսորի բարկութիւնն կը շիջանի, անբարտաւանութիւնն կը հալի և իւր արձանն ու չաստուածներն մոռնալով՝ կը խոնարհի Սեդրաքի, Միսաքի և Աբեղնադովի Աստուծոյն առջեւ, խոստովանելով թէ նա միայն կարող է այնպէս փրկել, որ աշխարհիս միակ Տէն է, թագաւորաց թագաւորն, նմա կը պատկանին երկինք և երկիր և նա հաւատարիմ պաշտպան է իւր հաւատարիմ ծառաներուն և փորձութեան ու հալածանաց սոսկալի կրակներուն մէջ խի չը թողուր, որ նոցա մի մաղն անգամ խանձուի: Եթէ այս ամենն աւելի ընդարձակօրէն բացատրուէր, կը կըրկնենք, և ապա սերտէին մանկունք, ի՞նչ փրկարար ազդեցութիւն պիտի ունենար

արդեօք իրենց մատաղ սրտերուն վրայ և ի՞նչպէս պիտի անմոռանալի պահէին այն սուրբ օրն, յորում այդ գիրքն ուսան ու եկեղեցւոյ մէջ կարգացին:

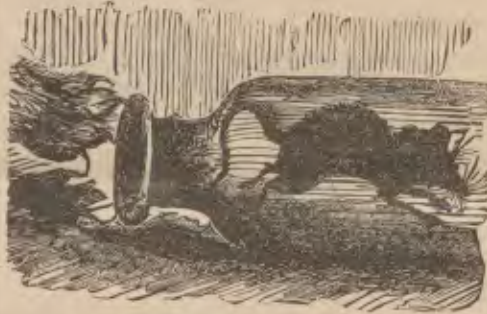
Մեր խօսքն ամփոփելով՝ կը յայտնենք թէ՛ ինչպէս ամեն աշխատանք, նոյնպէս սերտողութիւնն եւս պէտք է որ իւր շահն կամ օգուտն ունենայ: Սերտողութեան շահն, անգիր թէ գրով, սերտածին հասկնալն է: Եթէ չը կայ այդ հասկնալն՝ ամեն աշխատանք ունայն է: Հետեւապէս թէ՛ ուսուցիչներուն և թէ՛ աշակերտներուն կը կրկնենք մանկավարժական պատուէրն — Պետր և Ռասկոնի: Եւ ապա սերտէլ տալ. պէտք է Ռասկոնի: Եւ ապա սերտէլ:

ԴԵՏ

ԱՆՀՆԱԶԱՆԴ ՄՈՒԿՆ ԵՒ ԱՆԽՈՂՆՄ

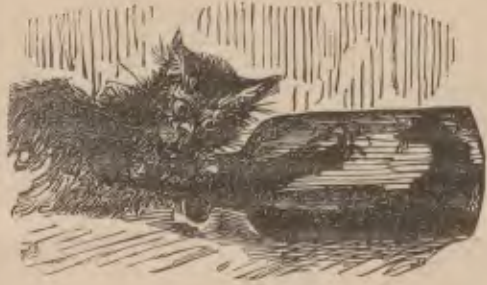
ԿԱՏՈՒՆ

Ճարտար կատուն, արեգական ներքև տարածուած կ'երազէր հանգարտիկ. փոքրիկ ճանճ մի կուգայ գեղադէմ կատունի կարմրեալ գլխին վրայ հանգ-

չիլ. կատուն չարթննար և իւր երկար ու թաւ պոչը կ'սկսի երեքցնել: Նոյն պահուն սեղանին ետեւէն փոքրիկ մուկ մը կը նշմարէ քաղցրագէմ և հեղահամբոյր. դէպ ի նա կ'ստանու, բայց խորամանկ մուկը շիջի մը մէջ կ'ապաստանի:

Կատուն կը բարկանայ և ինքզինք կը

դատապարտէ. իւր պէսերն կը լիզէ՝ մոռնելով այն հաճոյքին վրայ, որ պիտի զգար զայն պատուելով, բայց այն բանն դիւրին չեղաւ, որովհետեւ մուկը շիջին խորը կը կծկի և կատուն ի զուր կ'աշխատի իւր թաթը մինչեւ առ նա հասցնել:

Իւր ոսկեղինիկ աչքն շիջին բերնին վրայ դնելով՝ կը դիտէ իւր բանտարկեալն, որ կը զննար իւր անհնադանգութեան վրայ, զի թողած էր բոյնն,

մինչդեռ իւր մայրն ուտելիք գտնելու գացած էր:

Բայց կատուն անհրաժեշտ կը համա-

րէր մուկն իւր ճաշին համար: Շիջն իւր երկու ձեռաց մէջ առաւ և զլիսկայր դարձնելով թօթիկեց ամենայն զօրութեամբ, տալիկայ յղկեալ երեսն սահե-

ցուց մուկն, բայց բարեբաղդարար չիշին բերանն, որ նեղ էր, կասկեցուց զինքն և իւր ստից յենակէտ եղան:

Այս անգամ ևս կատուն չյաջողեցաւ և իւր բարկութիւնն մինչ ի կատաղու-

թիւն փոխուեցաւ. չիշն կը բարձրացնէ և բոլոր զօրութեամբն դեռ տաք ար-

դուրսի մը վրայ կը նետէ, որ պատահմամբ անդ ձգուած էր :

Շին կը քաջաբանէր և հազարաւոր կըտորներ կը ցատկէն . կատուն կը կուրնայ և մուկն աղատուեցով կը փախչի ամենայն արագութեամբ իւր բոյնն , ուրտեղով՝ հնազանդիլ ապագային իւր մօր խմածուն խրատուց :

ՍՊԱՏԱԿ ՄԱՏՈՒՈՒՔ

ԾՆՆՊԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— Կրկին ըսէ Շուշան, որքան գեղեցիկ է կէս գիշերուան ժամերգութիւնը, կրկին ըսէ :

Ծննդեան նախատօնակն էր : Պետրոսիկի ծնողքն դաշտէն վերադարձած էին . կինը կովերը կը կիթէր , ամուսինն իւր պարտիզի գործիքներն կը տեղաւորէր յարգանոցին մէջ և Պետրոսիկ որ ընթրիքի ժաման կապաւէր , խոհանոցին մէջ մեծ վտարանին անկիւնը նստարանին վրայ նստած էր , Շուշան քորը գիմաց :

Նա կը տարածէր ձեռքերն լուսավառ և ճարձատեալ բոցին վրայ : Զեռքերն ու կտրիկ գէմքն վարդի նման կարմիր և մազերն ալ ոսկեգոյն էին : Շուշան կը մանէր հանգարտօրէն կապոյտ բրդէ գուլպայ մը : Կրակին վրայի կաթնան կը սուլէր և կապարիչէն խոյս կուտար ըսպիտակ շագի մը որ կապարին հոտը կը բուրէր :

— Կրկին ըսէ, Շուշան, որքան գեղեցիկ է կէս գիշերուան պատարագը :

— Ո՛հ, ըսաւ Շուշան, այնքան մոմեր կան, այնքան լոյս է, որ մարդս ինքզինքը արքայութեան մէջ կը կարծէ : Որպիտի աղւոր, աղւոր տաղեր կ'երգեն :

... Հոն է Մանուկն Յիսուս, գեղեցիկ զգեստներ հագած, ո՛հ, ինչ գեղեցիկ... որ կը ննջէ մուրին վրայ : Սուրբ կոյս Մարիամ կապոյտ չրջագգեստով և սուրբ Յովսէփ կարմիր քերիչով . նաև հովիւներ շատ մը ոչխարներով... : Յետոյ էլն ու կովը, մոզերն գինուորական գլխաւոր և երկայն մօրուներով... , կը բերեն Մանուկն Յիսուսի բաներ... , ո՛հ բաներ... : Հովիւներ կը բերեն նաև երգիկ : Այն ատեն հովիւները, մոզերը, ժողովրդապետը, էլն ու կովը, երգեցիկ մանուկներն ու ոչխարները կը խնդրեն Մանուկ Յիսուսէ իւր օրհնութիւնը... : Ու նաև, հրեշտակներ ալ կան որք աստղեր կը բերեն Մանուկ Յիսուսի... :

Շուշան ներկայ գտնուած էր առջի տարին կէս գիշերուան պատարագին եւ գուցէ կը համարէր այս ամենն տեսած ըլլալ : Պետրոսիկ մտիկ կ'ընէր ամեն աստուծոյ հիասքանչ գիմօք և երբ լմնացոյ նա .

— Կէս գիշերուան պատարագին կ'ուզեմ երթալ, ըսաւ տղան :

— Շատ փոքր ես դեռ, ըսաւ մայրն որ ներս կը մտնէր : Երբ հասակդ Շու-

շանի չափ ըլլայ, այն ատեն դու պիտի երթաս :

Կ'ուզեմ, ըսաւ Պետրոսիկ գէմքը խոթուեցնելով :

— Բայց իմ սիրուն զաւակս, եկեղեցին շատ հեռու է, և դուրսն ալ կը ձիւնէ : Եթէ խեղճ կենաս և լաւ քնանաս, դու պիտի տեսնես կէս գիշերուան պատարագը առանց անկողնէդ դուրս ելնելու, սպիտակ մատրան մէջ :

— Կ'ուզեմ, կրկին Պետրոսիկ փոքրիկ բռնները սեղմելով :

— Ո՞վ է, կ'ուզեմ, ըսողը, լսելի ըրաւ խոշոր ձայն մը :

Հայրն էր : Պետրոսիկ այլ ևս չգիմացուց : Շատ հըռ տղայ մ'էր, և որ գիտէր թէ լաւագոյն հնազանդիլն է երբ չեն կարող ուրիշ միջոց մը գործածել :

Սեղանի նստան : Պետրոսիկ կերաւ առանց ակտիւանօք : Ոչինչ կ'ըսէր և միայն կը խորհէր...

— Շուշան, գնա՛ քնացուր փոքրիկ եղբայրդ :

Շուշան տարաւ Պետրոսիկը կարմիր կղմինարով յատակեալ սենեակն ուր պահարան մը, նաև վրան մարմարեայ գեղարոց մը կար : պատին վրայ կախուած էր չրջանակ մը՝ որոյ մէջ կար փոքրիկ աղջկան մի ձեռագործն, քառակուսի կըտաւ մը որոյ վրայ Շուշան բանած էր կարմիր և կապոյտ դերձանով այրենարանին քսան և չորս գրերն . կար ծաղկանց ստիւոր մը, դանդաղ մը և կատու մը . ծնողաց անկողնոյն առջեւ կար անկողնեայ սանդուղք մը որոյ վրայ ներկարեալ էին վարդեր և որք կը նմանէին միանգամայն կաղամբներու և այլ ծաղկանց : Գիմացի կողմը կը գտնուէին եղբոր և քորը երկու փոքրիկ անկողնիներն սպիտակ վարագոյրներով չրջապատեալ : Շուշան Պետրոսիկը պառկեցնելով ու վրան լաւ մը ծածկելէն վերջը վարագոյրներն գոցելով :

— Պիտի տեսնես դու, ըսաւ, որքան գեղեցիկ է կէս գիշերուան պատարագը սպիտակ մատրան մէջ :

Պետրոսիկ ոչինչ պատասխանեց :

Նա բնաւ չքնացաւ : Աչքերն խոշոր բացած չէր ուզէր քնանալ :

Կը լսէր ծնողաց երթեւեկութիւնը խոհանոցին մէջ, նաև Շուշանի սուր ձայնն որ կը կարգար հին տօմարի մը մէջ Օռփէն աւազակապետին ոմիրներն : Պահիկ մը յետոյ, թուեցաւ նաև թէ շագանակ կուտէին, որոյ վրայ ալ աւելի վշտացաւ :

Հուսկ յետոյ մայրը մտաւ սենեակ, վարագոյրներն կիսով չափ բանալով, խոհարհեցաւ իրեն վրայ . բայց նա աչքերն գոցեց ու բնաւ չարթում մը չըրաւ : Վերջապէս հասկցաւ որ դուրս կ'ելնէին, գոնեաւ կը գոցէին, յորմէ յետոյ տիրեց լուսթիւնն...

Այն ատեն Պետրոսիկ անկողնէն վար յատկեց :

Փնտռեց մթութեան մէջ հանդերձներն : Երկայն աշխատանք մ'եղաւ սա, գտաւ նա անդրաւարտիքն ու շապիկն,

բայց ոչ իւր բաճկոնակն : Հագուեցաւ ըստ իւր կարողութեան և շապիկն ալ հակառակ կողմէն հագաւ . թէպէտ փոքրիկ մատուցեց շատ յոգնեցան բայց ոչ մի կոճակն կոճկուեցաւ :

Գուլպաներէն մին միայն կրցաւ գըտնել և սլափին կրթնելով, հակառակ կողմէն հագաւ որով գարշապարին վրայ ուռոյցք մը ձեւացուց, այնպէս որ դէշ հագուած փոքրիկ ոտքն կէս մը կը մըտնէր փայտեայ հողաթափներուն միոյն մէջ և միւս մէկ ոտքն կ'երերար միւս հողաթափին մէջ :

Խարխալելով, կաղալով գտաւ սենեակին դուռն . յետոյ անցաւ խոհանոցէն դուր կը լուսաւորէր ձիւնաբեր գիշերուան աղօտ լոյսն առանց վարագոյրի պատուհանէն :

Պետրոսիկ որ շատ սրամիտ էր չգնաց գէպ այն դուռն որ փողց կը տանէր, բանալիով գոցուած ըլլալն գիտնալով : Այլ դուռութեամբ բացաւ այն դուռն որ խոհանոցէն ակտու կը տանէր :

Կով մը յարգերուն վրայէն շարժեցաւ . այդ մը ոտքի ելաւ և սլափանէն երկըննալով, լիզեց Պետրոսիկի ձեռքերն «Մէ՛ մէ՛...» ընելով լալազին և քաղցրիկ ձայնիւ : Կարծես ըսել կ'ուզէր նա .

— Մեր քով կեցիր, հոս տաք կ'ընէ, ի՞նչ պիտի ընես, փոքրիկ հասակովդ, այնքան ձեռն մէջ :

Սարդի ոտայնով ծածկուած լուսանցքի մը փոքրիկ լուսոյն շնորհիւ, կրցաւ նա ոտից ծայրերուն վրայ կանգնելով բանալ ակտուին դրան ներքին փականքը :

Յանկարծակի ինքզինքը դուրսը գտաւ, խոր ու սառուցեալ սպիտակութեան մէջ :

Պետրոսիկի ծնողաց տունը, եկեղեցիէն հազար հինգ հարիւր կանգուն հեռու միայնակ տեղ մը կը գտնուէր : Նախ պարտէզներով չրջապատեալ ճանապարհէ մը կ'երթացուէր, յետոյ դէպ ալ կը դառնային որով գիմացնին կ'ընէր գիւղին զանգակատունը :

Պետրոսիկ առանց վարանելու սկսաւ քալել :

Ամեն ինչ, ճանապարհն, մացառներն ու պարտէզներուն ծառերն սպիտակ էին : Խնձորենիներն ևս սպիտակափայլ էին և որք կարծես մոխրագոյն սաւաններով ծածկուած էին : Զեռն գնդիկները կը բարձրանային օդին մէջ :

Պետրոսիկի ծուռկուելները ձեռն մէջ կը մտնէին . փոքրիկ հողաթափներն ձիւնէն կարծրացած էին : Քճիւնը մազերուն և ուսին վրայ կը լեցուէր, բայց նա ոչինչ կ'իմանար զի իւր ճանապարհորդութենէն յետոյ պիտի տեսնէր Մանուկն Յիսուսը, Սուրբ Կոյսն Մարիամ և մոզերն ոսկեգոյն մեծ լուսոյ մէջ և հրեշտակներ որք իւրեանց ձեռաց մէջ աստղեր ունին :

Կ'երթար, կ'երթար նա, սոյն տեսիլքէն հրապուրուած, բայց նա արդէն կամոց կը յառաջանար : Զիւնն կը կուրացնէր զինքը, կը լեցնէր նա իւր բամբակովն երկինք համայն : Ոչինչ կը տեսնէր, չէր գիտէր ուր ըլլալն :

Ապա փոքրիկ ոտներն կապարի նման ծանրացան, ձեռքերն, քիթն ու ականջները կը ցաւէին. ձիւնը վզին մէջ կը մտնէր, շապիկն ու բաճկոնակն ամբողջովին թրջուած էին:

Ոտքը քարի մը զարնուելով, գետին ինկաւ. հողաթափներէն մին ելաւ ոտքէն. շատ փնտռեց, ձեռն մէջ ծնրադըրեալ, քարացեալ ձեռքերով:

Այլ ևս չէր տեսնէր ոչ Մանուկն Յիսուս, ոչ Սուրբ Կոյնն Մարիամ, ոչ մոգերն և ոչ աստղունք բերող հրեշտակներն:

Վախցաւ նա լռութենէն, վախցաւ սպիտակացեալ ծառերէն, որք ձիւնէ ընդարձակ գորգն կը պատռէին աստ անդ և որք այլ ևս ծառերու չէին նմանէր, այլ ուրուականներու:

Սիրտը վշտիւ լեցուեցաւ. Լացաւ նա ու արտասուելից աչօք գոչեց.

— Մա՛րիկ, մա՛րիկ:

Ձիւնն տեղալէ դադրեցաւ:

Պետրոսիկ, չորս կողմ նայուածքներ արձակած սկսեց, նշմարեց եկեղեցւոյն սրածայր զանգակատունն ու պատուհաններն որք գիշերային մթութեան մէջ բոցավառեալ կ'երևէին:

Իւր տեսիլքն, զօրութիւնն ու քաջաւորութիւնը կրկին երեւան ելան: Անդ, անդ էր ակնկալեալ հրաշալիքն, արքայութեան գեղեցիկ տեսարանն:

Չապաւեց նա ճանապարհին անկիւնն, այլ ուղղակի սկսաւ յառաջանալ դէպ յեկեղեցին լուսափայլ:

Դրոբեցաւ փոսի մը մէջ, կոճղի մը զարնուեցաւ ու հոն թողուց միւս հողաթափն:

Դաշտերուն մէջէն կաղի կաղ, տղան յառաջ կերթար, աչքերն լուսոյն վրայ կեդրոնացուցած: Եւ որովհետեւ երթալով քայլերն կը մեղմացնէր, ետին թողած փոքրիկ քայլերուն հետքն միշտ աւելի սեղմեալ կը լինէր անհուն սպիտակութեան մէջ...

Եկեղեցին մեծ և փառաւոր, կը մերձենար: Չայներ Պետրոսիկի ականջին կը հասնէին.

Խորհուրդ մեծ և սխալելի որ յայտաւոր
աւուր յայտնեցաւ.....

Ձեռքերն դէպ յառաջ, աչքերն հիացմամբ լի, միտքն զրաւեալ երազին գեղեցիկութեամբ, մտաւ գերեզմանատան մէջ որ կը շրջապատէր գեղեցիկին: Դրան վրայի կամարածեւ մեծ պատուհանն կը փայլէր: Անդ, փոքր ինչ հեռուն, անձառելի բան մը կը կատարուէր..... Չայներ կ'երգէին:

Ծնու նոր արքայ ի Բերդէճէմ բաղաբի
Որդի մարդկան օրձնեցէ՛ գի վստմ մեր
մարմնացաւ:

Փոքրիկն Պետրոս գլորելով կը յառաջանար չնորհիւ իւր վրայ մնացած գոյզն զօրութեամբ, դէպ սոյն փառքն ու օրհնութիւնքն:

Յանկարծ ձիւնապատ հին տոսախի մը

ստորոտն ինկաւ. աչքերն գոցած ինկաւ ու նոյն հետայն իսկ քունն վրայ հասաւ, ժպիտ մ'արձակելով հրեշտակաց երգոց վրայ:

Չայներն վերսկսան երգել:

Անբաւելից երկնի և երկրի ի խանձա-
րաւս պատնեցաւ.....

Հուսկ յետոյ սպիտակ ձեռն գնդիկներն սկսան իջնել մեղմիկ: Ծածկուեցաւ ձիւնով նորա փոքրիկ մարմինը.....

Եւ այսպէս Պետրոսիկ տեսաւ կէս գիշերուան պատարագը սպիտակ մատրան մէջ:

ԺԻՒԼ, ԼԵՄԵՂԻ

Թարգմ:

ՍԵՊՈՒՆ Գ. ՄՕՁԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՌՈՏ ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ե Ր Ո Ւ Ս Ե Ղ Է Մ Ի

ԵՒ

ՍՐԱՍՁԱՆ ՏԵՂԱՆՑ

ԳԼՈՒԽ Է.

Տաճարն Սուրբ Աստուածածնայ

Շարունակութիւն տես տետր 1

Արտաբիւրն գաւիթ: Այս տեղ կ'իջնուի կրկին քարեայ սանդուղներով, մին արեւելեան միւսն արեւմտեան կողմէն: Սոյն կրկին ստորիստեղծութեամբ միջև խոր-խոր պատով հիւստեւած փոքր շէնք մը կայ Արարացոց, որուն մէջը գերեզման մը կայ կ'ըսեն, սակայն գերեզմանն անյայտ է և չ'երեւիր: Արեւելեան կողմի սանդուղներն մեզ, իսկ արեւմտեանն Յունաց յատկացած է թէ եւ երկու ազգալ հաւասարապէս երկու կողմէն ալ ելելէ՛լ կ'ընենք: Գաւիթն անձածկ է, արեւմտեան կողմի պատն և ընդարձակ ձիթենեաց պարտէզն արդէն մեր սեփականն է, իսկ արեւելեան պատն երկու ազգ 'ի միասին շինած ենք սահմանեալ բարձրութեամբ, անկէ վեր Լատինք շինած են, որոյ ետեւի կողմը լեցուած է և վրան հրապարակ: Գաւիթը և ստորիստեղծութեամբ միմիայն մենք և Յոյնք կ'աւելենք ու կը մաքրենք:

Տաճարի միակ դրան ձախ դին նեղ անցք մը կայ, որուն վերջին ծայրը փոքր դուռ մը կ'երեւի երկաթեայ, դուռնէն ներս ստորիստեղծութեամբ կ'իջնուի եւ ներսը անշուք խորշեր են ստորերկրեայ, այս տեղն Լատինաց է, ուր ունին երեք սեղան և կը պատարագեն երբեմն: Իրենց միաբաններէն մին միշտ պահպանութիւն կ'ընէ հոս:

Տաճարն փոքր միակ դուռ մը ունի, և կը նայի դէպ 'ի հարաւ, դուռն երկու բանալի ունի, որոց մին մեր լուսա-

րարին և միւսն Յունաց լուսարարին քով կը մնայ, որոնք երբ որ ուզեն կը բանան. լայց գոցելու համար կարգ մը կայ, մի օր մենք և մի օր Յոյնք կը գոցենք կարգաւ, ըստ որում Տաճարն ընդհանրապէս ցերեկները գոց կ'մնայ:

Դունէն ներս 47 սոք լայնարձակ քարեայ ստորիստեղծութեամբ վար կ'իջնուի: Ներսը անմիջապէս երկու կողմերը, որմոց առջեւ նստարաններ և լուսարարաց յատկացեալ անկողնոյ տախտակներ կան, որովհետեւ իւրաքանչիւր ազգի լուսարարներն ամէն գիշեր հոն կը պառկին: Ասոնցմէ քիչ մը վար մոմավաճառաց երկու սնտուկներ կան դէմ առ դէմ: Չախ կողմի նստարանն, անկողնոյ տախտակներն և սնտուկն մերն է, իսկ աջ կողմինը Յունաց:

Այս տեղ աջ ու ձախ կողմերը որմոց վրայ հիւստեւած պատուհաններու և դուռնի մը տեղեր կ'երեւին, որոնք կը կարծուին թէ ժամանակին Տաճարի վերնաշարին ելնելու դռներ եղած ըլլան:

Աստիճաններու կէտը, դէմ առ դէմ, պատին մէջ առանձին կամարներով պատարագամասոյց երկու սեղաններ կան, ձախ կողմինը յանուն Յովսէփայ Աստուածահօր է, և որուն գերեզմանն ալ սեղանին ներքեւ թաղուած է, Այս սեղանն մեզ սեփական, ուր տարին քանիցս անգամ որոշեալ օրեր պատարագ կը մատուցանեն: Սեղանի կամարին երկու կողմը ունինք երկու պղնձեայ մեծ աշտանակներ, կամարին ձախի դիմացը ձեղունէն կախուած արծաթեայ մի մեծ ջահ, հինգ կանթեղօք շարան մը, սեղանի վարագոյր, սեղանի դիմացը մէկ մշտավառ կանթեղ, երկու պատկեր, մէջ տեղը մի երկաթեայ աշտանակ. եւ հարաւային պատին վրայ մի պահարան, սեղանի կամարին հարաւային կողմն ալ մի կանթեղ:

Միւս աշտանակեան սեղանն ալ Յունաց սեփական է, և նուիրուած է յանուն «Յովակիմայ և Աննայի» որոց նըշխարներն հոն թաղուած են: Յոյնք ևս այս սեղանին կամարին երկու կողմն ունին երկու մեծ աշտանակներ, հինգ կանթեղօք շարան մը, մի առանձին կանթեղ, մի արծաթեայ ջահ, որ մեծ կամարի կեդրոնէն կախուած է, այս սեղանին վրայ Յոյնք ևս որոշեալ օրեր պատարագ կ'ընեն:

Աստիճանաց վարը արեւմտեան ծայրն տեսնուած դուռն մեր Տեսչի սենեակն է, որոյ մէջ կը գրուի նաեւ ամէն տեսակ պիտանի իրք, սնտուկք ևն: Սենեկի դրան վրայ ունինք երկու պատկեր, և ամբողջ պատն վարագուրով ծածկուած է: Դրան առջեւ սեք մը կայ որուն վրայ երկու մուսլուխ դրուած են, որոց մին մերն է և միւսն Յունաց: Տեսչի սենեկին առջեւ սեքն վրայ կը նստի ամենօրեայ մոմավաճառն մոմ վաճառելու համար, երբ Յունաց պատարագի վերջին տաղն կ'սկսի:

Տաճարը իջնելու ստորիստեղծ գլխէն

ՀԱՅԿԱԿ

(Շարունակութիւն ճախորդ թիւ 16)

Ե. Հայկակին խղճի խայրը

Ձայն մի կայ որ ի մեզ կը խօսի .
երբ կը գովէ այն դժեղ երջանիկ
եմք . երբ կը պարսաւէ՝ դժբաղդ
եմք . խղճի ձայնն է այն :

Հայկակ՝ առանձին մնալով՝ սկսաւ վե-
րստին աշխատիլ :

Բռուն բարկութիւն մի կ'զգայր յին-
քեան՝ այնու զի վատ յորջորջուած էր
Սիրանուշէն . ամաչելով կ'ամաչէր՝ երբ

վարը զինք սլատօժէ , աղաչած էր զնա
սրտագին՝ որպէս զի ազնուօրէն վար-
ուի իր հետ : Եթէ Սիրանուշէն քաղցրու-
թեամբ ըրած լինէր զայս՝ Հայկակ ան-
միջապէս ներում խնդրած կը լինէր իւր
յանցանաց համար : Բայց փոքր աղջիկն
այնչափ անարգանօք խօսած էր հետն՝
որ Հայկակ չէր նշմարէր հաշտութեան
յոյս : Սիրանուշէն ամբարտաւանութիւնն
յայնժամ , այնչափ ծանր սլափօ մի
թուեցաւ իւրեան՝ որ լացաւ դառնա-
պէս :

Բ. Հայկակ կը խանարի :

Ամէն ինչ խոնարհման պատ-
ճառ կը դառնայ նոր համար որ
չար գործած է :

Երբ կէս օր եղաւ՝ գործաւորք՝ ամե-
նեքին՝ հանեցին իւրեանց սուկանն աշ-
խատութեան . իւրեանց դէմքն ու ձեռ-
ները լուացին այն առուակին մէջ որ կը
հասէր գործատան քովէն . ապա՝ անց-
նելով Տ. Սահակի գեղեցիկ աւազեալ
գաւթէն՝ գնացին ճաշելու :

Տողաբար կ'երթային նոքա , Հայկակ
եւս նոցա մէջ էր՝ բայց չուարեալ ու ա-
մօթահար կ'երեւէր . քանզի Սիրանուշէն
դասագիրք մ'իւծեալն՝ նստած էր նոս-
տարանի մի վերայ : Գործաւորք ամէնն
ալ մինչ կ'անցնէին՝ իւրեանց գլխարկն
հանելով կ'ըսէին .

— Բա՛րեւ , օրիորդ Սիրանուշ :

Մանուկը փոխադարձ կը բարեւէր ըզ
նոսա ժպտադէմ , և անձիւր գործաւոր-
րի կուտար զիւր անուն , միոյն՝ հայր
Յակոբ , միւսոյն՝ պարոն Արշակ :

Երբ Հայկակն եկաւ , ոտք ելաւ Սիրա-
նուշ , կեղծելով հալածել մի թիթեռնիկ :
Երես կը դարձնէր Հայկակէն : Սա նշմա-
րեց թէ՛ Սիրանուշ չէր ուզեր առնուլ
զիւր բարեւ : Սակայն մեծ ճիգ մ'ըրաւ ,
և ձեռքը տարաւ գլխարկին :

Հայկակ մօտեցած էր արդէն բակ դը-
րան , և ահա Արթուրն՝ որ ոխ պահած
էր նմա՝ իւր ատամները ցոյց տալով
դուրս խոյացաւ յանկարծ խշտիկէն .
բայց Սիրանուշ վաղեց հասաւ : Եւ անց
բարեհաճելու նայիլ Հայկակին՝ սպառ-
նալեաց նշան մ'ըրաւ Արթուրն և իւր
խշտեակը դարձուց զոյն : Սպանոսն
յայնժամ ջանաց ողորկել իւր տիրուհին ,
և ընկողմանեցաւ նորա ոտիցը տակ :
Բայց նա՝ խրատ մի տալու համար շան՝
ետ դարձուց զոյն խտուրթեամբ՝ օ-
դոյն մէջ բարձրացնելով փոքրիկ թևն ,
իբր թէ խոտիւ զայրացած լինէր և զայն
ծեծելու բռնուն փափաք մ'ունենար :
Ծունը՝ բոլորովին խայտառակուած՝ իւր
խշտեակը վերադարձաւ վերստին :

Հայկակ ա՛լ աւելի կ'ամաչէր : Լաւա-
գոյն կը համարէր հարիւր ոտք խորու-
թեամբ գետնին տակն անցնիլ՝ քան Սի-
րանուշէն պաշտպանուիլ : Ուստի փու-
թաց ոտնուլ բակդռնէն՝ հասնելու հա-
մար ի տուն . բայց ուրիշ փորձանք մի
ևս կ'սպասէր նմա :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ ԳԵՐԵՋՄԱՆԸ

կը խորհէր թէ արժանացած էր այս ան-
ուան :

Երբեք չստարանելու սովորութեամբ
կարի խղճամիտ և ուղղամիտ եղած էր
Հայկակ : Այլոց առջեւ՝ ինչպէս նաև ա-
ռանձինն՝ յանձնառու կը լինէր միշտ
յանցանքին զոր գործած էր : Ինքզինքն
արդարացնելու համար՝ ուրիշ տղոց պէս՝
չ'ըսաւ իւրովի՝ թէ քարը նետելէ առաջ
չէր մտածած , թէ միայն գործած էր
անխոհմտօրար , թէ վայրկեան մ'իսկ չէր
խորհած վատարար ծածկուիլ իւր վտան-
գաւոր հարուածն արձակելու համար :
Ո՛չ , ինքն ինքեան խոստովանեցաւ պար-
զապէս՝ թէ իւր արարքն էր շատ յոռի ,
խոստովանեցաւ ինչ որ ճշմարիտ էր :

Եւ զգաց իւր անձն առաւել ևս խո-
նարհած երբ ի նկատի առաւ թէ Սիրա-
նուշ՝ փոխանակ փափաքելու որ գործա-

մինչեւ մեր Տեսչի սենեկին դուռը ձե-
ղունի կեդրոնէն կախուած 12 փոքր
կանթեղներ կան , որոց վեց հատը մեր
և վեց հաւան ալ Յունաց է . մեր կան-
թեղաց չուաններու գամերն արեւմտեան
Ս. Յովնէփայ սեղանի կողմի պատին վը-
րայ հաղտաւորուած են , որ այս կողմը
մեզ սեփականուած է , իսկ Յունացը՝ ա-
րեւելեան Յովակիմայ և Աննայի կողման
որմին վրայ , որովհետեւ իրենց սեփա-
կան է : Այս աստիճանաց արեւմտեան
կողմը մենք , և արեւելեան կողմը Յոյնք
փոխաթ կամ ուրիշ բան կը փոխենք , երբ
պէտք ունենանք , ուխտաւորաց համար :
Գերեզման Ս. Աստուածածնայ : Աստ-
ուածամօր Ս. Կուսին գերեզմանը Տա-
ճարի արեւելեան թեւին մէջն է , որ
փորուած է Ժայռի մէջ , և վը-
րան քառակուսի մատուռ մը
չինուած է գմբէթով : Մատուռ-
ուն չորս բոլորակալ պարապ
է , և ներքին կողմը կոկուած
ու զարդարուած :

Ս. Կուսի մարմնոյն դրուած
տեղը ճերմակ մարմարիտով և
կճեայ քարով ծածկուած է
բարձր դիրքով ու տեղանաճ :
Ս. Գերեզմանի մատարան ներ-
քին կողմը երկու հաւասար
մասի բաժնուած է , արեւելե-
ան եւ արեւմտեան որոնց կի-
սով հիւսիսայինը Հայոց և հա-
րաւայինը Յունաց յատկացեալ
սեփականութիւն են : Իւրա-
քանչիւր աղգ իրեն բաժնի որ-
մերը վարագուրով ծածկած է :
Գերեզմանի մէջ մենք ունինք
մշտապառ կանթեղներու երեք
շարան երկուքը հնգական կան-
թեղօք առաստաղէն կախուած .
ու երրորդն գմբէթ լուսամու-
տէն կախուած՝ երեք կանթե-
ղօք , մեր կանթեղներու թուով
Յոյնք ևս ունին , բայց երկու
շարանի վրայ և առաստաղէն
կախուած :

Գերեզմանի մէջ ճակտի կեդ-
րոնէն ուր երկու աղգաց վարագուրնե-
րու ծայրն է , իւրաքանչիւր աղգ (Հայք
և Յոյնք) կախած է մէյմկ ուրար վերէն
'ի վար , որոց ուղղութեամբ վարի կող-
մը պարապ կը մնայ , ուր իւրաքանչիւր
աղգ պատարագելու Ժամանակ իւր Պատ-
կերն , ու խաչն կը դնէ և յետ պատա-
րագին կը վերցնէ : Այս ուրարներու եր-
կու կողմն սկիւ վրայ իւրաքանչիւր աղ-
գի բաժնին մէջ կան երեքական աշտա-
նակ և ծաղկամաններ որոնք զարդի տեղ
կը ծառայեն և միշտ հոն կը մնան , եւ
գերեզմանին վրայ երկու աշտանակ մին
մերը և մին Յունաց . իւրաքանչիւր աղ-
գի պատարագին միւս աղգի մէկ աշտա-
նակը վառ պիտի մնայ ըստ սովորու-
թեան :

[Շարունակելի] ՏՐԴԱՏ ՎՐԴ. ՊԱՆԵԱՆ

Տ. Սահակ՝ ձեռները թիկանցը վերայ դրած՝ դրանն առջեւ կը պարտէր փողոցին մէջ :

Երբ Հայկակ կ'անցնէր անտի՝ մեծա-յարգ ծերունին նշանացի կոչեց զնա իւր մօտ . ա՛յնքան ուշադիր կը նայէր՝ արտասուքէ կարմրած աչերը գիտեցով՝ որ չիւթեցաւ տղան :

Հայկակ կարծեց թէ Սիրանոյշ՝ հակառակ իւր խոստման՝ ըսած էր ամէն ինչ իւր պապուն , և թէ՛ սա խայտառակաբար պիտի վանէր զինքն , հոն՝ փողոցին մէջտեղն , անցորդաց ու գործաւորաց առջեւ : Տ. Սահակ խզեց վերջապէս զիւր լեւեկայն քննութիւն :

— Արդ , Հայկակ , կ'երեւայ թէ կ'աշխատիս ըստ արժանւոյն . իմացայ ես : Հայկակ նայեցաւ Սիրանոյշի պապուն՝ կարծելով թէ կը ծաղրէր նա զինք . բայց կարի լրջագէտ էր Տ. Սահակ :

Այս վերջին ստորնացումն ամենէն դառնագոյնն եղաւ . Հայկակ կարող չեղաւ զայն կրել . Գովեստ մ'ընդունել լռելեայն , երբ միայն սարսաւանած էր արժան՝ անկարելի թուեցաւ այս իւրեան : Ստուգիւ , ի՞նչ առաւել ամօթաւի քան ընդունել՝ անբարբառ՝ դրուատիք մ'որում բնաւ չեմք արժանի : Ո՛չ միթէ զայլա խաբել ու իւր անձը խաբել է այս , Կրկին նենգութիւն , կրկին ստութիւն , յորմէ կը դարչէր Հայկակ . վասն զի , գիտեմք արդէն , որ իւր զօրաւոր յատկանիւն էր անկեղծաւոր լինել իւր իսկ անձին հետ և այլոց հետ :

— Ո՛չ , պարոն , գոչեց նա աներկիւղ , պարտքս չկատարեցի այս առաւօտ . բայց յետ միջօրէին՝ աւելի լաւ պիտի աշխատիմ :

Ուրեմն , ըսաւ Սիրանոյշին պապը , գործավարէս աւելի անաչառ ես դուքեզ նկատմամբ : Բարի նշան է այդ , Հայկակ , եթէ ուզես՝ մի ագնիւ պատանեակ կը լինիս : Գնա՛ ճաշէ :

Հայկակ՝ անմիջապէս՝ կատարեց հրամանը :

Թ. — Սիրանուշին գիրքը . — Զձեզ
ատաղցնոր սիրեցեալ

« Սիրեցեալ զմշտման ձեր , »
(Աւետարան)

Երբ գործաւորք մեկնեցան , իւր գիրքը ձեռք առաւ կրկին Սիրանոյշ : Ուշի ուշով կ'ընթեռնոյր նա . վասն զի պարտ էր դասն ուսանել ի բերան : Գիրքն՝ զոր նա կը սերտէր այսպէս՝ էր Աւետարան : Եւ գիրքը կ'ըսէր .

— « Այլ ես ասեմ ձեզ . սիրեցեալք ըզ-
« թշնամիս ձեր , օրհնեցե՛ք զանիծիչս
« ձեր , լարի արարէք ատելեաց ձերոց ,
« և աղօթաւ արարէք ի վերայ այնոցիկ որ
« լիկենն զձեզ և հալածեն :

« Զի եղիջիք որդիք Հօր ձերոց որ
« յերկինս է :

« Զի զարեգակն իւր ծաղէ ի վերայ
« չարեաց և բարեաց , և անէ անձրեւ

« ի վերայ արդարոց և մեղաւորաց :

« Եթէ սիրեցե՛ք զայնոսիկ որ սիրենն
« զձեզ՝ զի՞նչ վարձք իցեն :

« Եթէ տայցե՛ք միայն ողջոյն բարեկա-
« մաց ձերոց , զի՞նչ աւելի առնէք :

« Եղբորուք դուք կատարեալք որպէս և
« հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է : »

Սիրանոյշ վար դրաւ գիրքը : Յուզուած էր սաստիկ : Կենացը մէջ դեռ առաջին անգամն էր որ կ'իմանայր թէ ի՞նչ ըսել է թշնամի ունենալ . և նոյն ժաման իսկ՝ պատուէր ահա կը տրուէր նմա սիրել այդ թշնամին , օրհնել զնա և աղօթել նորա համար :

Խորհիլ թէ մէկը կայր որ կ'ատէր զինք՝ կարի ծանր կողգար նմա , և աւելի դառնալ վասն զի հարուստ էր ի վեր քան զամենայն հակառակ կը համարէր արդարութեան : Յորմէ հետէ հարուստած էր զՀայկակ անախորժ բանիւք՝ տեսալ մ'ամբարտաւան ուրախութիւնը զոր Սիրանոյշ կ'զգար՝ իւր արհամարհանաց տակ խոնարհեցուցած լինելուն համար զՀայկակ՝ դեռ եւս վրդոված չէր բնաւ : Մինչև այն ատեն չատ բնական թուած էր նմա ու մինչև այն ատեն անխուով մնացած էր իւր վրիժառութեան հաճոյքը , վրիժառութիւն այն ատելութեան համար որում երբեք արժանացած չէր նմա : Բայց սոյն պահուն կը տաղանայէր ահա : Խղճի խայթ մի կը ծնէր գոգոցէս սրտին մէջ . վասն զի գիրքը զինք կը դատապարտէր :

ԳԱՆՈՒՍ Ա. ՄԱՆԱԹԵԱՆ
(Շարունակելի)

ԼՈՒԾՈՒՄՆ 1584. ԽՆԴՐՈՅ ԲՈՒՐԱՍԱՆԻ

Քանի որ Բին ունեցածն էր , Աին ունեցածը կազմող թուանշանաց բացարձակ նշանակութեանց գումարին 7 անգամը , և ըստ յառաջագրութեան խնդրոյն , քանի որ երկուքն միասին միայն 100 հատ ունէին , կունենանք հետեւեալ հաւասարութիւնն , յորում + և $\frac{1}{2}$, Աին ունեցածը կազմող թուանշանաց տեղ եւթագործուած են .

$$\begin{aligned} 10 + \frac{1}{2} + 7 \left(+ + \frac{1}{2} \right) &= 100 \\ \text{Ամբողջելով} \quad 17 + &= 100 - 8 \frac{1}{2} \\ \text{և յորմէ կ'ըլլայ} \quad + &= \frac{100 - 8 \frac{1}{2}}{17} \end{aligned}$$

Արդ՝ սոյն առաջին ստորձանի հաւասարութիւնը՝ անորոշ լինելով , ըստ օրինի կը ջանամք հետզհետէ երկրորդ անգամին յայտարարն վերցնել :

$$\begin{aligned} \text{Այսպէս՝} \\ + &= \frac{100 - 8 \frac{1}{2}}{17} = 5 + \frac{15 - 8 \frac{1}{2}}{17} \\ \text{և ենթադրելով} \quad \frac{15 - 8 \frac{1}{2}}{17} &= r \end{aligned}$$

և գործողութիւնն շարունակելով կը գտնենք՝

$$\begin{aligned} \frac{1}{2} &= 1 - 2r + \frac{7-r}{8} \\ \text{և ենթադրելով} \quad \frac{7-r}{8} &= y \\ \text{կ'ըլլայ} \quad r &= 87 - 8y \end{aligned}$$

Դիւրաւ կը նշմարուի թէ՛ այս վերջին հաւասարութեան մէջ յայտարարն վերցնուած է : Ուստի $7 - 8y$ արժէքն հետըզհետէ փոխադրելով +ի և $\frac{1}{2}$ ի մէջ կստանանք ,

$$\begin{aligned} + &= 12 - 8y \\ \frac{1}{2} &= 17y - 13 \end{aligned}$$

Արդ՝ y ի կրնամք տալ 0 է սկսեալ դըրական կամ բացասական ամբողջական

արժէքներ , այնպէս որ՝ $\frac{1}{2}$ կամ + դրական միաւոր թիւ մը լինին :

Դիւրին է փորձելն թէ՛ y ի միայն + 1 արժէքն կրնամք տալ : Ասկէ զատ ուրիշ դրական կամ թիւական արժէքներ , +ի և $\frac{1}{2}$ ի համար կ'արտագրեն խնդրոյն պայմանին անհամաձայն ելող թիւեր :

Ուրեմն $y = 1$ սեպելով կը գտնենք +ի և $\frac{1}{2}$ ի համար ալ 4 : Ուստի Աին ունեցածն է եղեր 44 և Բին ունեցածը 7 ($4 + 4$) = 56 :

ԲԱԶՄԱՎԷՊ ՀԱՆԴԻՍԵՐԱՆ

47^Է ՏԱՐԻ

Վեներաւոյ Միթիթարեան Վեր . Հարց խմբագրութեամբ հրատարակեալ ԲԱԶՄԱՎԷՊ ՀԱՆԴԻՍԵՐԱՆ , որ երեք ամիսը մի անգամ լըյս կ'ընծայուէր , ներկայ տարւոյս սկիզբէն ամէն ամիս պիտի հրատարակուի , և որոյ Յունուարի պրակն ստացանք շնորհակալութեամբ :

Պօլէն բաժանորդ գրուիլ ցանկացողք պէտք է դիմեն , Ղալաթի , Սեդրոս խան , գրասենեակ , թիւ 3 . իսկ խմբագրութեան հասցէն է .

Խմբագր . Բազմավէպ (Հանդիսարանի , ի վեներիկ . — Ս . Ղալար :

Rédaction de la Revue Polyhistore, à VENISE. — St. Lazar.

ՀԱԻԱՔԱԾՈՅ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՈՅ

ԳԱՂՂԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հանդերձ իրենց բացատրութեամբ եւ արտասանական կանոններովն :

Աշխատար . ՄԻՀՐԱՆ Գ . ՄՕԶԵԱՆ

Կեդրոնառեղին է Յ . Գաֆաթեան գըրատունն , և կը գըտնուի ամեն Հայ գըրովաճառաց քով : Գին 4 $\frac{1}{2}$ դրուշ :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԵԱՆԻ

ՄՕՆԹԷ ՔՐԻՍՏՈՅԻ ՈՐԴԻՆ

Վերջապէս աւարտեցաւ սոյն հոյակապ վէպն , որ Աղէքսանդր Տիւմայի ՄՕՆԹԷ ՔՐԻՍՏՈ անուն տիեզերահռչակ վէպին շարունակութիւնն ու ամբողջացումն է : 1950 երեսն աւելի է և 6 հատորի բաժնուած : Գինն է երեք մէճիա :

Եթէ գաւառներէն ուզուի իւր հըրատարակութիւններէն , իրենց հասցէով պէտք է ուղղեն դրամն ալ առ հրատարակչին Յ . Քրիստափորեան : Փոսթայի ծախք չպիտի պահանջուի : Կը գտնուի բոլոր գրավաճառաց քով և ջրավաճառ Պօլոս և Յակոբ աղաներուն քով : Գին երեք մէճիա :

ԱՐՏՈՒՄԱՆԻՐ — Ա . ՍԱՔԱՅԵԱՆ

Տպագրիչ և Հրատարակիչ
ՆԵԱՆ Կ . ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Պոլիս , Էսքի Չապրիի ճատ . թիւ 63